

5. Щелкунов В. Маркетингова стратегія реалізації експортного потенціалу української економіки // *Фінанси України*. - 1999. - №9. - с. 77-83.

Annotation. The main exit strategies on foreign markets. Analysis of internal and external factors of choosing a strategy of export potential of enterprises.

Key words: enterprise potential, strategy, influence.

УДК 338.439

Є.В. Скляр, к.е.н., в. о. доцента,

Буковинська державна фінансова академія

ВЕКТОРИ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ АКТИВНОСТІ УКРАЇНИ В ПОСТКРИЗОВИЙ ПЕРІОД

Дана стаття присвячена сучасним проблемам зовнішньоекономічної активності України. В період економічного відновлення після кризи, Україна зацікавлена в вільній торгівлі з європейськими країнами. Але для цього необхідно захистити власного товаровиробника і, в той же час, отримати більш вільні умови для доступу на ринки Заходу. Встановлено, що вітчизняна економіка потребує докорінної структурної перебудови та збільшення частки високотехнологічних та споживчих галузей.

Ключові слова: криза, експорт, імпорт, продукція, сировина, міжнародна торгівля, торгівельні відносини.

Постановка проблеми. Протягом останніх років державна економічна політика була націлена на підтримку експорту, який забезпечується переважно сировиною та продукцією з незначним ступенем переробки. Як результат, галузі з низьким технологічним рівнем виробництва опинилися у відносно більш привабливому економічному середовищі, хоча саме для них характерна капіталомісткість, екологічна небезпечність, низький рівень розробки та впровадження інновацій. Науковцями України доведено, що вітчизняна економіка потребує докорінної структурної перебудови та збільшення частки високотехнологічних та споживчих галузей. Лише за таких умов наша держава зможе вийти на зарубіжні ринки з продукцією на рівні світових стандартів [11].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дана проблематика завжди приковувала увагу вчених і практиків, що і породжувало надзвичайно великий спектр думок і пропозицій. Значний інтерес як у практичному, так і в теоретичному аспектах стано-

влять фундаментальні праці таких учених-економістів як: Барановського А., Гейця В., Жаліла Я., Зарубінського О., Ковалевського В., Козака Ю., Новицького В., Оліфера А., Павловського М.О., Пятницького В. Сичевського М., Сіденка В., Скрипченка С., Циганкової Т., Щелкунова С., Філіпенка А., Юхновського І. Проте міра дослідження зовнішньоекономічної активності завжди є актуальною.

Постановка завдання. Економічний успіх будь-якої країни світу унеможливується без зовнішньої торгівлі. Ще жодна країна не спромоглася створити здорову економіку, ізолювавши себе від світової економічної системи. Міжнародна торгівля відкриває безліч переваг, що стимулюють економічне зростання. Завдяки торгівлі країни отримують можливість спеціалізуватися у кількох провідних сферах економіки, адже вони отримують можливість імпортувати ту продукцію, якої вони самі не виробляють. Крім того, торгівля сприяє розповсюдженню нових ідей і технологій. Коли в якійсь країні з'являється важливий винахід, міжнародні торговельні зв'язки розносять його по цілому світі.

Виклад основного матеріалу. В поточний період Україна є в основному постачальником продукції металургії, хімічних добрив, зерна, соняшнику. Збільшення в структурі українського експорту металопродукції частки напівфабрикатів з 46% до 55%, свідчить про те, що Україна поступово перетворюється в сировинний придаток глобального ринку.

В нинішніх умовах Україна намагається утримати давні торгові відносини з зарубіжними партнерами та знаходити нових у всіх країнах світу. Торгові відносини в 2010 році Україна підтримувала з 216 країнами світу [15].

Особливу увагу в зовнішньоекономічних зв'язках України необхідно звернути на аспекти торгівлі з Вірменією. Згідно з ратифікованою в 1996 р. угодою між Україною та Вірменією, було обнулено всі мита та тарифні обмеження при торгівлі товарами (крім інвестицій та торгівлі послугами).

В період економічного відновлення після кризи, Україна зацікавлена в вільній торгівлі з європейськими країнами. Але для цього необхідно захистити власного товаровиробника і, в той же час, отримати більш вільні умови для доступу на ринки Заходу. Переговори про створення зони вільної торгівлі між Україною та країнами - членами Європейського Співтовариства ведуться вже досить тривалий час, але кінцевого результату поки що не видно.

За словами директора Центру соціально-економічних досліджень «CASE- Україна», основне завдання, яке стоїть перед нашою державою, усунути всі перепони для

доступу європейських товарів на свій ринок і, хоча тарифні питання в цій сфері майже всі врегульовані, проте залишаються проблеми з гармонізацією в сфері стандартів.

Але, незважаючи на відсутність угоди про зону вільної торгівлі (ЗВТ), в Європі є попит на продукцію української металургійної та хімічної промисловості. Однак, основна проблема українських експортерів полягає у застарілому відношенні до вимог ринку. Вони і далі продовжують виробляти велику кількість дешевої продукції, проте невисокої якості, замість того, щоб виробляти менше, але вищого класу. Наприклад, замість простого чавуну краще виготовляти якісні високолеговані спеціальні сталі, чи замість добрив - складну, дороговартісну хімічну продукцію.

В світі подальшого розвитку зовнішньоекономічних відносин України з іншими країнами, варто відмітити і таку новацію, як орендування українських земель інвесторами з Лівії [7].

Світова економічна криза привела до спаду виробництва в розвинутих країнах, що відразу ж знизило попит на традиційні експортні товари України - сировину та напівфабрикати, але українські експортери не переглянули своїх позицій, а лише підтвердили свою повну залежність від стану світових сировинних ринків. Зниження попиту на сировину на цих ринках скоротило в 2009 р. обсяги експорту українських металургів та хіміків, згідно з даними Держкомстату, на 41,7 %, порівняно з 2008 р. [12]. В кризовий 2009 р. особливо помітною стала слабкість позицій вітчизняних експортерів на зовнішніх ринках. Для прикладу, поставки обладнання скоротилися на 21,9% і основна причина - критична залежність від російського ринку [12]. Багато українських експортерів вважають зайвими витрати на пошуки нових партнерів, не витрачають кошти на рекламу за кордоном своєї продукції, не вважають за потрібне брати участь у виставках.

Однак деякі вітчизняні виробники в період глобальної кризи зрозуміли необхідність пошуку нових торгових партнерів. Як свідчать статистичні дані, найбільш активно почали експортуватися українські товари в Португалію, Сомалі та Непал і обсяги експорту зросли майже в 20 раз, також в рази збільшився експорт у країни Африки та Сходу, та деякі країни Центральної Америки [9].

При цьому необхідно зазначити, що імпорт в Україну з цих країн суттєво не збільшився. Так, за даними Держкомстату, експорт з України в Сомалі склав за першу половину 2009 р. 9,046 млн. доларів, а імпорт із цієї країни склав всього 100 доларів США. Хоча, в даному випадку варто зазначити, що експорт в Сомалі зріс лише за рахунок поставок зерна, за домовленістю з ООН про допомогу голодуючим країнам [9].

А в Азії українських імпортерів цікавить продукція сільського господарства та добувних галузей. Зокрема, Індонезія імпортує в нашу країну пальмове, кокосове та інші рослинні олії, а також нікелеву руду і обсяг імпорту зріс за перше півріччя 2010 р. в два рази (164,3 млн. доларів США). Суттєво зріс імпорт фосфатів з Сирії та польового шпата з Монголії (відповідно, вдвічі та в 3,3 рази) [13].

В першому півріччі 2010 р. в Україну імпортовано товарів на 29,6% більше, ніж за аналогічний період 2009 р., однак з окремими країнами обсяги імпорту зменшилися. Найбільше скоротився імпорт з країн СНД з Вірменією - на 59,1%, а збільшився майже в 7 разів - з Азербайджаном. В основному, головним продуктом імпорту з Азербайджану була нафта, яка в загальному об'ємі імпорту до України становила 96,7%. Збільшився імпорт нафти до нашої країни також з Румунії та Литви, відповідно, на 69,2% та 61,9% [13]. Ще одним порівняно новим видом імпорту є електрообладнання, поставки якого значно зросли не лише з Румунії та Угорщини, а й з Мальти.

Обсяги українського експорту в країни СНГ за останні 2 роки відчутно скоротилися. Особливо це стосується країн Середньої Азії. Зменшився експорт в Киргизстан на 21,4%, в Казахстан - на 25,3%, в Туркменістан - на 37,5%. Та найбільше скоротився об'єм експорту в Узбекистан - на 51,5% [13].

З продовольчих товарів зріс імпорт рису з Пакистану та М'янми, що при значному подорожчанні гречаної крупи є досить своєчасним. Також за рахунок поставок кави зріс імпорт з таких далеких країн як Камерун, Ефіопія, Нікарагуа - відповідно в 2,5, в 2,8 та 4,3 рази. Збільшили свої поставки бананів Еквадор - в 1,5 рази та Куба - в 5,4 рази [13]. Значно зріс імпорт до України з Папуа - Нової Гвінеї за рахунок кави та кокосової олії.

Значно збільшилися закупки високотехнологічної продукції в країнах Азії, в першу чергу, за рахунок ліків. Якщо раніше традиційними імпортерами були Індія та Пакистан, то в 2010 р. Йорданія поставила в Україну ліків на 9 млн. доларів США. Збільшуються поставки ліків та імунних сироваток з КНДР [13].

В загальному обсязі імпорту з країн Азії постійними лідерами є Індія, Китай та Туреччина.

Завдячуючи поставкам аграрної продукції зросли обсяги експорту в Ірак, Лівію, Бангладеш, Пакистан, Індію. За даними Держкомстату, доля зернових культур в загальному об'ємі експорту в 2009 р. зросла в 3 рази - з 3,1% до 9,4% [9].

На думку експертів, таке зростання обсягів експорту українських товарів скороминуче і воно спаде із закінченням кризи. Хоча, не виключено, що окремі підприємс-

тва зможуть надовго закріпитися на нових ринках, якщо врахують всі вимоги закордонних партнерів.

Варто зазначити, що на 136% збільшився в першому півріччі 2010 р. експорт до Португалії, притому лише за рахунок сільськогосподарської продукції: кукурудзи було експортовано на 33,3 млн. доларів США, олії - на 5,2 млн. доларів США та насіння соняшника - на 2,9 млн. доларів [13].

За рахунок аграрної продукції - олії та зернових, збільшилися обсяги експорту в країни Азії: Оман, Саудівську Аравію, Йемен, Камбоджу, КНДР.

Як поставщик зерна та олії відома Україна і в Африці. Саме завдяки продовольству значно зросли обсяги експорту в Ефіопію (на 52,1%), Туніс (на 63,1%). Але найбільше збільшилися обсяги експорту в торгівлі з такими країнами як Судан - на 146,4%, Сьєрра - Леоне - на 339%, Танзанія - на 2705,9%. Хоча, на наш погляд, такі величезні обсяги експорту не повинні особливо тішити наших поставщиків. Адже відомо, що в 2009 р. український експорт зерна в Сомалі виріс в 22 рази, а в поточному році скоротився в 50 раз [13]. Причина такого різкого падіння експорту в тому, що Україна в 2009 р. виконувала умови контракту в рамках продовольчої програми 00Н, а на 2010 р. такий контракт не було узгоджено.

В пошуках нових поставщиків продукції, необхідної для України, вітчизняні імпортери продовжують розширювати свої контакти з країнами Африки, в яких головним товаром є мінеральна сировина. Поставки фосфатів з Алжиру збільшилися в 5,7 рази, з Зімбабве поставки хромової руди в 7,5 рази. Збільшили поставки мінеральної сировини в Україну Нігерія та Замбія - відповідно, в 29,7 і 57,5 рази. До 2010 р. наша держава не мала торгових контактів з Габоном, а в цьому році вже отримала марганцевої руди на 29,6 млн. доларів США. З ПАР в першому півріччі 2010р. до України імпортували марганцеві та хромові руди та феросплави на суму майже на 90,98 млн. доларів США, або в 5,6 рази більше за аналогічний період минулого року [13].

В цілому, зовнішньоекономічні зв'язки з Україною налагоджують близько двадцяти країн Африки.

Українські виробники мінеральних добрив також знаходять нові ринки збуту своєї продукції в Південній Америці та Австралії. В Бразилію в першій половині цього року поставлено мінеральних добрив в 3,4 рази більше минулого року. На 76,9% зріс обсяг експорту в Австралію і становить 14,4 млн. доларів США і, майже, 90% становлять мінеральні добрива [13].

В зв'язку із зниження експортних поставок в Китай, українські металурги продовжують пошуки нових партнерів в Південно - Східній Азії. В Тайвань експорт феросплавів та сталевих напівфабрикатів збільшився в 11,8 рази, в Малайзію - в

- рази, в Індонезію - в 2,2 рази. Та найбільш успішними виявились контракти на експорт металопрокату, підписані з представниками М'янми, в результаті виконання яких обсяг поставок зріс в 37,6 рази [13].

Але, на думку експертів Міжнародного центру перспективних досліджень, таке зростання експорту є тимчасовим, тому що металургія Китаю нарощує виробництво і є досить могутнім конкурентом України в Азії.

Заслуговує уваги зі сторони українських експортерів металопродукції і ринок Індії, яка розвивається дуже бурхливо, але індійський уряд неодноразово заявляв, що буде проводити антидемпінгові розслідування проти імпорту металу з України. А значить, ринок Індії буде втрачено.

Поряд з цим скоротилися обсяги українського експорту у В'єтнам на 53,3% та Пакистан - на 54,2 %. А в такі країни як Шрі - Ланка, Бангладеш, Філіппіни та Катар експортні поставки скоротилися від 73,1% до 88,3% [13].

Одночасно з експансією в Азію, менеджери української металургії успішно співпрацюють і з країнами Близького Сходу. Так, за перше півріччя 2010 р. експорт металопродукції до Туреччини виріс на 56,1%, в Йорданію - на 54,4%, в Ліван - на -

- %. Особливо помітно зріс експорт до Непалу та Лаосу, відповідно в 21,2 і 8,3 рази. Навіть в таку країну як Бахрейн експорт української продукції, в першу чергу, металургійної та вугілля, зріс за першу половину 2010 р. в 12 раз [13].

Складно буде потрапити і на ринок металу в Туреччину, скорочення експорту становило в 2009 р. 40%. Але тут причини дещо інші: турецькі металурги активно збільшують потужності власних металургійних комбінатів за рахунок спорудження, з допомогою закордонних інвесторів, нових прокатних станів. В свою чергу, уряд Туреччини, захищаючи власного виробника, ввів 15% імпортне мито на метал, а на деякі види металопродукції збільшив мито з 5% до 13%, та з 6% до 14% [8].

Одним з постійних партнерів для України є Іран. Торгове сальдо з цією країною завжди позитивне і постійно збільшується. Вигідно відрізняється від інших країн і торгова структура українського експорту. Близько половини експорту становить експорт коксу та продукції металургії, майже 10% припадає на експорт олії. А от решту експорту становить високотехнологічна продукція, а саме: газові турбіни, насоси, компресори, електрообладнання, трансформатори [13].

За останніми даними Держкомстату обсяг експорту України за січень - листопад 2010 року становить понад 46 млрд. доларів, а обсяг імпорту - майже 55 млрд. доларів, а отже негативне сальдо становить приблизно 8 млрд. доларів, що трохи менше цього показника перед кризою 2008 року. Найбільше екпортувалося продукції до традиційних партнерів - Росії - 26% Туреччини - 6 %, Італії - 5%, Білорусі - 4% загального експорту. При цьому значно збільшився експорт до Італії(на 99,4%), Росії (на 61,5%), Білорусі (на 49%), Німеччини (на 23%), Індії (на 14%). Найбільше імпорту надійшло з Росії, Китаю та Німеччини, відповідно 36,5%, 7,7%, 7,6% від загального обсягу [15].

За твердженням провідного експерта Центру соціально - економічних досліджень «CASE- Україна», від'ємне сальдо є негативним сигналом для влади. За його словами, якби великі іноземні компанії завозили до нас устаткування і воно проходило б як імпорт, але за їхні гроші, або якби інвестори вкладали кошти в купівлю українських підприємств, то тоді б від'ємне сальдо мало позитивне значення. Від'ємне сальдо 2010 року зросло порівняно з аналогічним показником за 2009 рік на 3 млрд. доларів, і якщо і надалі зростатиме такими темпами, то в Україні може бути чергова криза [15]. Такий розрив можна покрити або імпорт капіталу, якщо є великі іноземні інвестиції, або резерви Національного банку. Але інвестицій в таких обсягах немає, і навряд чи скоро будуть. А резервів Національного банку на підтримання курсу гривні надовго не вистачить [15].

Висновки. Розвиток і ускладнення міжнародної торгівлі знайшло відображення в еволюції теорій, що пояснюють рушійні сили цього процесу. У сучасних умовах розходження в міжнародній спеціалізації можна проаналізувати лише на основі сукупності всіх ключових моделей міжнародного поділу праці.

Українській владі при розробці зовнішньоекономічних стратегій, необхідно враховувати, що світове господарство, інтернаціональні ринки - це галузь постійної жорстокої конкурентної боротьби, що потребує економічних сил, великого досвіду, чіткої організації.

Якщо розглядати світову торгівлю в плані тенденцій її розвитку, то в наявності з одного боку - явне посилення міжнародної інтеграції, поступове стирання границь і створення різних міждержавних торговельних блоків, з іншого боку - поглиблення міжнародного поділу праці, градація країн на промислово розвиті і відсталі.

В історичному плані не можна не відзначити ріст впливу азіатських країн на процеси світової торгівлі, цілком ймовірно в новому тисячоріччі цей регіон займе ведучі ролі у світовому процесі виробництва і реалізації товарів.

Маючи майже 45-мільйонне населення, володіючи значними енергетичними ресурсами, досить висококваліфікованими трудовими ресурсами при зниженій вартості робочої сили, Україна являє собою величезний ринок товарів, послуг і капіталів. Однак ступінь реалізації цього потенціалу в зовнішньоекономічній сфері досить скромна. Але якщо роль України у світовій торгівлі невелика, то для самої України значення зовнішньоекономічної сфери досить істотне тому зовнішня торгівля залишається важливим джерелом надходження інвестиційних товарів, а також відіграє велику роль у постачанні населення України продовольством і різними товарами.

Список використаних джерел

1. [http:// www .oblstat. cv. ukrtel. net/ povidom. htm](http://www.oblstat.cv.ukrtel.net/povidom.htm)
2. О. Г. Білорус, Д. Г. Лук'яненко та ін., Глобалізація і безпека розвитку монографія, КНЕУ, 2001 733 стор.
3. «БИЗНЕС» №7(838), 16. 02. 2009, стор. 20 – 22
4. «БИЗНЕС» №13(844), 30. 03. 2009, стр. 24 - 26
5. «БИЗНЕС» № 21 (852), 25.05.2009 стор. 27
6. «БИЗНЕС» № 23 (854) 08.06. 2009 СТОР. 17-21
7. «БИЗНЕС» № 24 (855), 15. 06. 2009, стор.16 - 18
8. «БИЗНЕС» №28(859) 13. 07. 2009. стор. 57 - 58
9. «БИЗНЕС» №34(865), 24. 08. 2009 стор. 16 - 17
10. «БИЗНЕС» № 38(869) 21. 09. 2009. стор. 19 - 20
11. Інноваційно - технологічний розвиток України: стан, проблеми, стратегічні перспективи. ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України» 2009 р. 196 стор.
12. «БИЗНЕС» №14(897) 05. 04. 2010 стор. 16 - 18
13. «БИЗНЕС» № 36(919) 06. 09. 2010 стор. 22 - 25
14. Газета «Погляд» №38(537) 23. 09. 2010 стор. 2 О. Склярчук Дружба за гроші.
15. Газета «Експрес» №5(5563) 20 - 27. 01. 2011 стор. 13
16. <http://conf-cv.at.ua/forum/36-167-1>
17. Геєць В.М. Інноваційні перспективи України / В. М. Гаєць, В. И. Семиноженко. - Х.: Константа, 2006. - 272 с.

18. Новицький В.Є., Мартинюк О.В., Руденко Ю.М. Міжнародна економічна діяльність України: Навч. - метод, посібник для сам ост. вивч. дисципліни. - К.: КНЕУ, 2003. - 260 с.

19. Філіпенко А.С. Міжнародні економічні відносини: теорія: підр. для студ. екон. спец. вищ. навч. закл. Київ: Либідь, 2008, 408с.

Annotation, This article deals with modern problems of foreign economic activity of Ukraine. In the period of recovery after the crisis, Ukraine is interested in free trade with European countries. But it is necessary to protect its own producers and at the same time, set more free conditions for access to the markets of the West. Established that the domestic economy requires radical restructuring and increasing high-tech and consumer industries.

Key words: crisis, export, import, production, raw materials, international trade, trade relations

УДК 336.279

П.С. Смоленюк, к.е.н., доцент,

ПВНЗ «Хмельницький економічний університет», м. Хмельницький

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА ТА ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

В статті розглянуто прикладні аспекти взаємозв'язку фінансового стану підприємства та зовнішнього середовища, види зовнішнього середовища.

Ключові слова: фінансовий стан, зовнішнє середовище.

Постановка проблеми. За умов переходу економіки України до ринкових відносин, суттєвого розширення прав підприємств у галузі фінансово-економічної діяльності значно зростає роль своєчасного та якісного аналізу фінансового стану, оцінки їхньої ліквідності, платоспроможності і фінансової стійкості та пошуку шляхів підвищення і зміцнення фінансової стабільності. Особливого значення набуває своєчасна та об'єктивна оцінка фінансового стану підприємств за виникнення різноманітних форм власності, оскільки жодний власник не повинен нехтувати потенційними можливостями збільшення прибутку фірми, які можна виявити тільки на підставі своєчасного й об'єктивного аналізу господарюючого суб'єкта.

Сучасний стан економіки України характеризується значною динамічністю, що обумовлює необхідність врахування взаємозв'язку підприємства та зовнішнього